

Περί ερευνών και δημοσιεύσεων: Ζητήματα δεοντολογίας και παρανοήσεων

Ή

Ο κύκλος των «χαμένων» συγγραφέων και των επιστημονικών φιλοδοξιών

Η παραγωγή επιστημονικού έργου αποτελεί μια διαδικασία, η οποία σχηματοποιείται και αποκτά υπόσταση κυρίως ως προϊόν. Παρά το γεγονός ότι κατ' αρχήν μια τέτοια θεώρηση μοιάζει να υποτιμά τη φύση και την έννοια της επιστήμης και του επιστημονικού έργου, η ανάγκη για επιστημονικό διάλογο και για διαφάνεια επιτάσσει τη δημοσίευση επιστημονικών ερευνών και θέσεων. Ακόμα δε περισσότερο όταν το βασικό κριτήριο για ένταξη και προαγωγή στην πανεπιστημιακή κοινότητα είναι η προσοντοποίηση μέσω των προϊόντων της επιστημονικής παραγωγής. Και στο πλαίσιο αυτό καλούμαστε εμείς που θέλουμε να κοινοποιήσουμε τον επιστημονικό μας «μόχθο» να αναζητούμε χώρους που θα φιλοξενήσουν τα κείμενά μας και που θα μετουσιώσουν την παραγωγή μας σε υλικό «μετρήσιμο» και «δοξαστικό». Απευθυνόμαστε λοιπόν σε επιστημονικά περιοδικά, του εσωτερικού και του εξωτερικού, καλά ή κακά ανάλογα με την εκτίμηση που απολαμβάνουν από την εκπαιδευτική - πανεπιστημιακή και σχολική - κοινότητα, και ύστερα από κρίσεις και επικρίσεις αξιωνόμαστε να δούμε το όνομά και το πόνημά μας τυπωμένο, έτοιμο και κατάλληλο προς «βρώση». Συνήθως αναζητούμε τα καλύτερα περιοδικά, αυτά που απολαμβάνουν τη γενική εκτίμηση, αυτά που έχουν μακρά και δόκιμη ιστορία στο χώρο, αυτά που ξέρουν να διαφυλάττουν την υπόστασή τους και που προσπαθούν πάντα να βελτιώνουν την εικόνα τους. Αυτά που διασφαλίζουν με συγκεκριμένους τρόπους - βλέπε σύστημα κριτών - την εγκυρότητά τους. Και όταν θεωρούμε ότι βρήκαμε το κατάλληλο περιοδικό να φιλοξενήσει το πόνημά μας, περιμένουμε την καταξίωσή του πρώτα με την αποδοχή της δημοσίευσης και ύστερα με το τύπωμά της. Πρόκειται για έναν ολόκληρο κύκλο με τα καλά του και τα κακά του, με δυσανεξίες και λειτουργικές αποκλίσεις, με εγγυήσεις, ευθύνες και σοβαρότητα, αλλά τουλάχιστον μέχρι σήμερα είναι «Αυτός» και απ' ό,τι φαίνεται θα παραμείνει για πολύ καιρό ως έχει.

Τι γίνεται όμως όταν ο κύκλος αυτός ανοίγει; Τι γίνεται όταν μια επιστημονική καθ' όλα δημοσίευση είναι «πιασάρικη»; Τι γίνεται όταν ο κύκλος της διευρύνεται; Τι γίνεται όταν αποκτά και δημοσιογραφικό ενδιαφέρον; Τι γίνεται όταν τα «φώτα» στρέφονται από την «επιστήμη» προς την «είδηση»; Δόξα από 'δώ, δόξα κι από 'κεί. Ο κατά κανόνα περιορισμένος αριθμός των αναγνωστών ενός επιστημονικού περιοδικού πολλαπλασιάζεται γιατί το αναγνωστικό κοινό διευρύνεται. Η δημοσιότητα αυξάνεται και σε κάθε περίπτωση είναι ελκυστική, αφού μαζεύουμε λίγο από το χρόνο δημοσιότητας που μας αναλογεί. Όλα αυτά είναι τα καλά και τα θαυμαστά της δημοσιότητας.

Από δω και πέρα αρχίζουν όμως να αναδεικνύονται οι δυσανεξίες της. Και θα φανούν ακόμα περισσότερο όταν αντιληφθούμε ότι από τη δημοσιογραφική δημοσιότητα κερδίζουμε απλά την αυξημένη κυκλοφορία του ονόματός μας σ' ένα χωροχρόνο που δεν έχει νόημα για την ουσιακή δυναμική του πονήματός μας αφού το νόημα δεν είναι στην είδηση, αλλά στην επιστημονική του συγκρότηση και στο είδος της αποδοχής που θα βρει από τους ανθρώπους του σιναφιού μας. Και η πρακτική των εφημερίδων να προσφέρουν στο κοινό τους την είδηση - πολύ καλά κάνουν - και όχι όλα εκείνα τα στοιχεία που την καθιστούν έγκυρη είδηση

αδικεί όχι μόνο τους παραγωγούς αλλά και το προϊόν αυτό καθ' αυτό. Όταν θα κριθούμε για το επιστημονικό μας έργο δε θα καταθέσουμε αποκόμματα εφημερίδων, αλλά σελίδες και εξώφυλλα επιστημονικών περιοδικών. Η «είδηση» για μας είναι ότι δημοσιεύσαμε σε εκείνο ή στο άλλο περιοδικό και όχι σε κάποια εφημερίδα. Άρα, αν τελικά η δημοσίευση είναι καταξίωση, τότε αναφερόμαστε στην πρωτογενή δημοσίευση και όχι στις δευτερογενείς. Και ο κίνδυνος από τις δευτερογενείς δημοσιεύσεις είναι και πάλι διττός:

1. Αν ακολουθείται η δημοσιογραφική δεοντολογία και περιλαμβάνονται σωστά τα ονόματα και οι ιδιότητες των συγγραφέων, η ερευνητική διαδικασία και φυσικά, το κυριότερο απ' όλα η πηγή - βλέπε περιοδικό ή βιβλίο - τότε το πρόβλημα είναι στις περικοπές, οι οποίες προφανώς γίνονται ερήμην των συγγραφέων και ενέχουν τον κίνδυνο να διαστρεβλώνουν ή να μην περιλαμβάνουν ουσιώδη ζητήματα.
2. Αν δεν ακολουθείται η δημοσιογραφική δεοντολογία και η παρουσίαση έχει έστω και μία από τις παραπάνω παραλείψεις, τότε καλύτερα να μη βλέπαμε το όνομά μας στην εφημερίδα. Και ο λόγος είναι απλός: Δεν υπάρχει κανένα κέρδος αφού η είδηση είναι μεν είδηση, αλλά το μήνυμα είναι αυτό που αποθεώνεται, ενώ η πηγή και η διαδικασία παραγωγής του εξοβελίζονται.

Ο στόχος ενός συνεπούς επιστήμονα - ερευνητή είναι πάντα ο ίδιος. Να παράγει και να δημοσιεύει πονήματα. Και η καταξίωσή του έρχεται μέσα από τα περιοδικά που τον φιλοξενούν. Αυτά θα πρέπει να τιμά και να σέβεται. Αυτά είναι το μέσο και κάθε άλλο μέσο απλώς συμπληρώνει τις φιλοδοξίες του.

Μπορεί όλα τα παραπάνω να μοιάζουν άκαιρα και ίσως άκομψα. Μπορεί να μοιάζουν ανεπίκαιρα και παράδοξα. Αλλά, ίσως να βρούμε το νόημά τους αν αναφερθούμε σε μια περίπτωση:

Συγγράψαμε ένα άρθρο. Εμείς οι υπογράφωντες και τρεις φοιτήτριές μας - οι κ.κ. Λαμπροπούλου, Βλαχαίτη, Ιωαννίτου. Ήταν το αποτέλεσμα μιας ερευνητικής διαδικασίας, την οποία περιγράψαμε λεπτομερώς, όπως οφείλαμε να κάνουμε. Το προϊόν είναι λοιπόν το άρθρο. Η έρευνα ήταν το μέσο για την παραγωγή του άρθρου. Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία* μια παρουσίαση της εργασίας μας, αλλά όχι του άρθρου. Παρουσιάστηκε λοιπόν μια έρευνα, για την οποία κανείς από τους αναγνώστες της εφημερίδας δε γνωρίζει αν είναι δημοσιευμένη αφού δε δημοσιεύτηκε η πηγή, άρα κανείς από τους αναγνώστες δε γνωρίζει - ώστε να βιβλιογραφήσει εμάς και όχι τη δημοσιογράφο - ότι πρόκειται για δημοσιευμένη εργασία στο περιοδικό *Σύγχρονη Εκπαίδευση*. Πρώτη απώλεια συμφέροντος εκ μέρους μας: Ουδείς γνωρίζει ότι πρόκειται περί δημοσίευσης, άρα δε θα ανατρέξει στο περιοδικό για περισσότερες και φυσικά ορθότερες πληροφορίες· και πρώτη απώλεια εκ μέρους του περιοδικού.

Στο δημοσίευμα της εφημερίδας δεν αναφέρονται τα ονόματα των τριών φοιτητριών που συν-συνέγραψαν το άρθρο και οι οποίες δεν είναι απλές «εκτελέστριες» ενός ερευνητικού προγράμματος. Και στο σημείο αυτό το έγκλημα είναι μέγιστο. Πόσες φορές έχουν γενικά τη δυνατότητα οι φοιτητές να δημοσιεύουν με τους δασκάλους τους και ειδικότερα σε ένα έγκυρο επιστημονικό περιοδικό; Και πόσες φορές μπορούν να επικαλεστούν στους γονείς και στους φίλους τους την καταξίωσή τους μέσω μιας κάποιας δημοσίευσης; Γιατί να στερηθούν λοιπόν τη δημοσιότητα που δικαίως τους αναλογεί; Πώς θα απολογηθούμε εμείς σε

αυτές για την απουσία των ονομάτων τους στην εφημερίδα; Άλλη μια απώλεια.

Και οι απώλειες συνεχίζονται γιατί το περιοδικό που φιλοξένησε το πόνημά μας εξαφανίστηκε από τον ορίζοντα. Ο κόπος των εκδοτών και το κόστος τους, υλικό και ψυχικό, οι παρατηρήσεις των κριτών και η αγωνία της έκδοσης εξανεμίστηκαν με μιας. Η «πιασάρικη» έρευνα έγινε είδηση και ο επιστημονικός της χαρακτήρας, ως διαδικασία παραγωγής και ως υλικό - δημοσίευμα εξανεμίστηκε κι αυτός. Το περιοδικό, ο χώρος ανάδειξης της επιστημονικής μας ενάρχειας και φιλοδοξίας έπεσε θύμα μιας κακώς εννοούμενης δημοσιότητας, η οποία βέβαια ουδόλως σχετίζεται με συγκεκριμένες προθέσεις μας, αλλά με την αφελή εμπιστοσύνη που επιδείξαμε απέναντι στη δημοσιογράφο που μας ζήτησε να τη διευκολύνουμε στέλνοντας το κείμενο, το οποίο έμαθε ότι δημοσίευσε η *Σύγχρονη Εκπαίδευση*. Το κείμενο τής απεστάλη με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, με την υπόμνηση - υποχρέωση να δημοσιεύσει τα πλήρη στοιχεία του άρθρου. Η δημοσιογράφος αμέλησε και οι απώλειες είναι πλέον ξεκάθαρες.

Εκ των υστέρων αναρωτιόμαστε γιατί θα έπρεπε να στείλουμε το κείμενο στη δημοσιογράφο όταν μας το ζήτησε, αφού μπορούσε να ανατρέξει στην πρωτογενή πηγή; Γιατί θα έπρεπε να την εμπιστευτούμε; Για κανένα λόγο ουσίας. Σε τι θα μας χρησιμεύσει μια δημοσίευση στην εφημερίδα, όταν δεν αναφέρεται το επιστημονικό περιοδικό όπου πρωτοδημοσιεύτηκε; Σε τίποτε απολύτως αφού είμαστε απλοί πανεπιστημιακοί στη μακρινή Φλώρινα. Προς γνώσιν και συμμόρφωσιν. Ο κύκλος των χαμένων συγγραφέων και των επιστημονικών φιλοδοξιών θα κλείσει.